

Kuva: Inkeri Skogster

Pekka Lehtimäki 1934–2013

Saksalaisen Greifswaldin yliopiston fennistiikan emeritusprofessori Pekka Olavi Lehtimäki kuoli 1. maaliskuuta 2013 Pirkkalassa. Lehtimäki syntyi 26. syyskuuta 1934 Terijoella, jossa hänen vanhempansa toimivat silloin kansakoulunopettajina. Lehtimäen akateemisen uran tärkeimmät virstanpylväät olivat Tampereen yliopiston suomen kielen apulaisprofessori vuosina 1973–1994 ja Greifswaldin Ernst-Moritz-Arndt-yliopiston fennistiikan professori vuosina 1994–1999.

Pekka Lehtimäki kasvoi vanhempiensa kotiseudulla Hämeenkyrössä. Hän pääsi ylioppilaaksi Ikaalisten lukiosta vuonna 1954. Suoritettuaan asepalveluksen hän kirjoittautui Turun yliopistoon opiskele-

maan suomen kieltä ja Suomen historiaa. Vuonna 1956 hän kuitenkin siirtyi jatkaamaan opintojaan Helsingin yliopistoon ja valmistui sieltä filosofian kandidaatiksi vuonna 1961. Jo heti suoritettuaan humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon vuonna 1959 Lehtimäki oli ryhtynyt vasta perustetun suomen murteiden nauhoitearkiston assistentiksi. Näin hän oli ensimmäisiä, joka kävi Pertti Virtarannan murrekoulua, jonka empiirinen suuntautuneisuus leimasi myös nuoren tutkijan elämänuraa. Vuosien kuluessa hän nauhoitti yli 1 200 tuntia murteita 140 eri pitäjässä. Erityisen hyvin hän tunsi Länsi-Uudenmaan murteet, joita hän tarkasteli myös väitöskirjassaan *oi- ja ei-nominit*

Länsi-Uudenmaan murteissa (SKS, 1972). Lukuisissa muissa suomen murteita käsittelevissä julkaisuissaan Lehtimäki käsittelee muun muassa sanakenttiä, sandhi-ilmiöitä ja morfologian erilliskysymyksiä. Sekaidiolektit olivat varsinkin hänen myöhempien tutkimustensa kohteina. Lehtimäen poismenon myötä tiedeyhteisö on menettänyt yhden parhaista suomen murteiden asiantuntijoista.

Vuonna 1963 Pekka Lehtimäki siirtyi Helsingistä Saksaan, Münsterin yliopistoon, jossa hän aloitti vasta perustetun suomen lehtoraatin ensimmäisenä viranhaltijana. Tätä tointa hän hoiti kahdeksan vuotta. Vuonna 1971 hän palasi Suomeen ja tällä kertaa Tampereen yliopistoon, jossa hän aluksi toimi suomen kielen assistenttina, mutta nimitettiin jo vuonna 1973 suomen kielen apulaisprofessoriksi. Lehtimäen tutkimusalat tulivat selvästi näkyviin myös hänen opetuksessaan. Miellyttävimpiä opetukseen liittyviä hetkiään hän kuvailee muistiinpanoissaan seuraavasti: ”Pidin myös tärkeänä, että oppilaani saivat kosketuksen kenttätutkimukseen, johon olin Helsingin yliopiston suomen kielen professorin, akateemikko Pertti Virtarannan ohjaamana tutustunut. Kävimme nauhoittamassa muun muassa Teiskon Kämmentiemessä Kustaa Pajulaa, entistä laivuria (synt. 1894), Tammelan Häiviällä Anton Sillanpäättä (synt. 1889), Karvian Kanttinkylässä Hilda Haanpäättä (synt. 1892) ja Ikaalisten Kallionkielessä Taavetti Kuorttia (synt. 1883). Vein autossani aina oppilasjoukon paikkaansa ja panin koneen pyörimään. Paluumatkalla analysoimme kuultua ja vertailimme sitä naapurimurteiden kantaan. Luulen, ettei parempaa oppia juuri olisi pystynyt antamaankaan.”

Fennistisessä kielitieteessä tapahtuneet painopistemuutokset kaikkine tiedepoliittisine vaikutuksineen ja samalla – ainakin Lehtimäen niin kokema – empiirisen kenttätutkimuksen arvostuksen väheneminen muuttivat hänen akateemisen työnsä luonnetta. Yleinen kiinnostus suo-

men murteisiin väheni, ja se oli havaittavissa myös opetuksen arkipäivässä.

Pekka Lehtimäelle oli erityisen tärkeää, että hän saattoi jakaa ammattitietämystään myös asiasta kiinnostuneille maallikoille. Tätä työtä hän teki paitsi julkaisemalla Aamulehdessä kielikolumneja myös kirjoittamalla kolme *Kotiseudun murrekirjat* -sarjassa julkaistua kirjaa. *Tammelan murrekirjassa* (1989) ja *Karkkilan murrekirjassa* (1997) Lehtimäki liikkui niillä seuduilla, joiden murteita hänen tutkimuksensa suurimmaksi osaksi käsittelee. *Hämeenkyrön murrekirjassa* (2002) hän palasi lapsuutensa maisemiin ja sukunsa maantieteellisille juurille. Yhä äärimmäiseen tarkkuuteen pyrkivä Lehtimäki piti murretekstien aikaa vievää litterointia erittäin raskaana työnä. Tätä työtä vaativat erikoistutkimusten lisäksi kuitenkin hänen murrekirjojensa laajat tekstitkin. Niiden normalisoitu transkriptio tosin helpotti lukijaa, mutta johdonmukaisesta normalisoinnista seurasi yhä uudenlaisia kysymyksiä. Voimia työhönsä Pekka Lehtimäki ammensi informanttiansa kertomuksista, jotka käsittelevät pitäjien jokapäiväiseen ja joka-aikaiseen elämänmenoon liittyviä kysymyksiä. Tällaisia olivat muun muassa vuodenaajat, häät, hautajaiset, juhlapäivät ja joskus jopa kertomukset yliluonnollisista ilmiöistä. Kirjojen lopussa olevat yleisjuiset murrekatsaukset kuvastavat esimerkiksi Lehtimäen kykyä selittää monimutkaisia asioita selvästi ja ymmärrettävästi. Tämä kyky tuli hyvin esiin myös hänen akateemisessa opetuksessaan.

Pekka Lehtimäkeä ja hänen oppisäänsä ja väitöskirjatyönsä ohjaajaa Pertti Virtarantaa yhdisti murretutkimuksen lisäksi toinenkin ala, nimittäin suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin välittäminen ulkomailla. Lehtimäki toimi kolmessa saksalaisessa yliopistossa eri tehtävissä. Sen jälkeen kun hän oli toiminut lehtorina Münsterissä, hän palasi takaisin Saksaan vuosiksi 1981–1983, tällä kertaa Göttingenin yliopistoon suomen kielen ja Suomen

kulttuurin vierailevaksi professoriksi. Kansainvälisten dialektologikontaktien lisäksi pitkäaikainen oleskelu Saksassa antoi hänelle myös uuden tutkimuskohteen: hän seurasi tarkoin kaksikielisen poikansa kielellistä kehitystä ja käsitteli sitä muutamissa tutkimuksissaan. Hänen kolmas työpaikansa Saksassa vei hänet vielä maaperälle, joka on tärkeä pohjoismaiden historiassa. Vähän ennen kuin hän astui Ernst-Moritz-Arndtille nimetyn Greifswaldin yliopiston fennistiikan professorin virkaan, *Helsingin Sanomat* julkaisi Lehtimäen 60-vuotispäivän kunniaksi artikkelin, joka oli otsikoitu *Hakkapeliittain jäljillä Pomerissa*. Lehtimäki, jolla oli silmää sekä perinteille että kehityslinjoille, ei kuitenkaan Saksassa liikkunut ainoastaan legendaaristen suomalaisten soturien vaan myös Arvid Rosenqvistin jäljillä. Rosenqvist oli ulkomaisen fennistiikan tärkeä uranuurtaja. Rosenqvistin ja Lehtimäen tiet kohtasivat useasti sekä suoraan että myös kuvaanollisesti. Lehtimäki suoritti nuorena ylioppilaana Turun yliopiston germanistiikan professori Rosenqvistille saksan kielen pro exercitio -tutkinnon. Münsterin aikana Lehtimäki törmäsi taas Rosenqvistiin, joka oli laatinut Lehtimäen käyttämän suomen oppikirjan *Lehr- und Lesebuch der finnischen Sprache* (1925, 2. p. 1934); tämä kirja oli vuosikymmeniä käyttökelpoisin saksankielinen oppikirja. Greifswaldissa taas Lehtimäki jatkoi Rosenqvistin siellä vuonna 1921 aloittamaa työtä; Rosenqvist oli nimittäin ensimmäinen suomenlehtori saksankielisellä alueella.

Kun Lehtimäki astui virkaansa Greifswaldissa, fennistiikka oli siellä Saksojen jälleenyhdistymisen jälkeen vielä hyvin kehittymätön alue. Intensiivisistä ponnistuksista huolimatta opiskelijamäärät kasvoivat hyvin hitaasti. Selvästi nopeammin kantoiivat hedelmää Lehtimäen ponnistelut kirjaston kokoelmien laajentamiseksi. Vaikka greifswaldilaisella instituutilla oli vuoteen 1945 Saksan laajin Suomi-tietoutta käsittelevä kirjasto, sodan jälkeen ja socialisti-

senä aikana oli päässyt syntymään suuria aukkoja, joita Lehtimäki pyrki täyttämään muun muassa akateemisten kollegojensa jäämistöjen sekä suomalaisten ja saksalaisten ystäviensä avulla. Greifswaldiin tuli sillä lailla muun muassa huomattavia osia akateemikko Lauri Postin yksityiskirjastosta. Nämä kirjat palasivat tavallaan juurilleen, sillä Lauri Posti palasi juuri Lehtimäen syntymävuotena 1934 Saksasta, ja nimenomaan Greifswaldista, jossa hän oli jonkin aikaa toiminut suomen lehtorina, ja Lehtimäki oli puolestaan istunut kuuntelemassa Lauri Postin kantasuomen luentoja.

Monet Lehtimäen lukuisista oppilaista ovat tehneet ja tekevät edelleen tärkeää työtä suomalais-saksalaisten suhteiden kehittämiseksi sekä kulttuurin ja talouden että myös tieteen alueella. Lehtimäki teki myös hyvin ansiokkaasti työtä sen hyväksi, että suomalainen kielitiede tulisi tunnetuksi Saksassa. Tästä hyvänä esimerkkinä on hänen työnsä suomalais-saksalaisalankomaalaisessa murrettutkijoiden ryhmässä. Siitäkin syystä yksi hänen akateemisen elämänsä ehkä liikuttavimmista hetkistä oli se, kun Terho Itkonen, hänen vain muutamaa vuotta vanhempi opettajansa ja tieteessä esikuvana toiminut pitkäaikainen ystävänsä, vihittiin vuonna 1996 Greifswaldin yliopiston kunniatohtoriksi.

Ystävät, kollegat ja muut matkakumppanit tunsivat Pekka Lehtimäen sydämellisenä ja huumorintajuisena ihmisenä, joka ei ollut kiinnostunut ainoastaan kielestä, vaan hyvin monista muistakin asioista. Hänen murrekirjansa kuvastavat tätä hyvin: hän kyseli keskustelukumppaneiltaan heidän mitä moninainimmista inhimillisistä kokemuksistaan. Moninainen oli myös Pekka Lehtimäen elämä: hän oli tutkija ja akateeminen opettaja, erinomainen valokuvaaja ja asiantunteva luonnonystävä, maratonjuoksija ja lopuksi vielä lastenkirjailijakin.

MARKO PANTERMÖLLER
panter@uni-greifswald.de